

MAHKEMECE İFLASIN ERTELENMESİ KARARI VERİLMESİNİN ŞÜPHELİ ALACAK KARŞILIĞI AYRILMASINA ETKİSİ

Özgür ÖZKAN (*)

1 - GİRİŞ

TTK 324, anonim şirkette mali durumun bozulması halinde, hem genel kurul ve hem de mahkeme tarafından tedbir alınması halini düzenler. Bu maddeye göre, şirket pasiflerinin aktifinden daha fazla olması, diğer bir deyişle şirketin borca batık olması halinde, yönetim kurulu bu durumu mahkemeye bildirmekle yükümlüdür. Bu durumda mahkemece şirketin iflasına karar verilebilir. Ancak şirketin durumunun düzeltilmesinin mümkün olması halinde, yönetim kurulu veya şirket alacaklılarının birinin talebi üzerine, mahkemece iflasın ertelenmesine karar verilebilir. Mahkeme vermiş olduğu bu karar çerçevesinde şirketin ıslahı için gerekli olan tedbirleri alır.

İflasın ertelenmesi, pasifleri aktiflerinden fazla olan, diğer bir deyişle borca batık durumda olan bir anonim şirketin (TTK 324. md) belli koşullarla geçici olarak iflasına karar verilmesini önlemek, diğer bir deyişle iflas kararı verilmesini gerektiren borca batıklığı ortadan kaldırmak, şir-

ketin durumunun ıslahı ve şirketin bir tüzel kişi olarak varlığını ve faaliyetini sürdürmesini sağlamak amacıyla getirilmiş bir kurumdur. Bu kurum esas itibarıyla şirketin ve pay sahiplerinin çıkarlarını korumaya hizmet eder; bir yan etki olarak alacaklıların da korunması sağlanmış olur. Böylece, iflasın ertelenmesi ile şirket ve alacaklı menfaatlerine aynı oranda hizmet edilmiş olur.

İflasın ertelenmesi kurumu TTK md. 324'de yetersiz bir biçimde düzenlenmiştir. Daha sonra 4949 sayılı Kanun ile sermaye şirketleri ve kooperatiflerin borca batıklık nedeniyle iflasına ilişkin İİK 179. maddesinde şirket borçlarının aktifinden fazla olması halinde, şirketin iflasına karar verilebileceği ancak, mali durumun iyileştirilmesi imkânı mevcut ise, talep üzerine iflasın ertelenmesi yoluna gidilebileceği açıkça düzenlenmiştir.¹

Bu yazımızda öncelikli olarak iflasın ertelenmesi müessesesine değindikten sonra mahkemece iflasın ertelemesi kararının verilmesinin şüpheli alacak karşılığı ayrılmasına etkisi değerlendirilmeye çalışılacaktır.

(*) Vergi Denetmeni

¹ Av.Ayşe Gülin GÜRALP, "İflasın Ertelenmesinde Kayyım Atanması", www.turkhukuksitesi.com sitesinden derlenmiştir.

1.1- Türk Hukukunda İflas Erteleme**Kurumu ve Amacı**

İflasın yani şirketin varlığının sona ermesinin bütün taraflar için vahim sonuçlar doğurması nedeniyle, iflas erteleme ve daha sonra da ortadan kaldırmaya yönelik hukuki tedbirlerin alınmasına çeşitli ülkelerde ve ülkemizde de başvurulmaktadır. Ülkemizde; iflasın ertelenmesinin yanı sıra, konkordato, sermaye şirketlerini uzlaşma suretiyle yeniden yapılandırılması, fevkalade mühletten yararlanma imkanları da hep bu amaca yönelik kurumlardır.²

Sermaye şirketlerinin ve kooperatiflerin borçlarının yeniden yapılandırılması ülkemizde yaşanan ekonomik krizler sürecinde gündeme gelmiş bir kavramdır. Bu çerçevede 2001 ekonomik krizini müteakip İstanbul yaklaşımı olarak da adlandırılan bir düşünce çerçevesinde özellikle banka ve kredi kurumlarının iflasının önlenmesi ve hayatiyet kazandırılması maksadı ile borçları alacaklıların da konsensüsü ile üç yıl müddetle ertelenmiştir. Bu yaklaşımın başlangıçta banka ve kredi kurumları ile sınırlı tutulmasının altında kurtarılan banka ve kredi kurumlarının ticari hayatı kredilemesi ile ticaretin içerisinde bulunan şirketlerinde düzlüğe çıkabileceği mantığı yatmaktaydı. İstanbul yaklaşımı olarak adlandırılan sistem temellerini Londra yaklaşımından almaktaydı. İstanbul yaklaşımı ile öngörülen üç yıllık sürecin sonunda Dünya Bankasının da zorlamaları ile iflas hukukumuz 2003 ve 2004 değişiklikleri kapsamında İflasın Ertenilmesi, Aktifin Terki Suretiyle Konkordato ve Uzlaşma Yolu İle Borçların Tasfiyesi kurumları dâhil olmuştur.³

İflasın ertelenmesi esasen hukuk sistemimizde mevcut olan, fakat İcra İflas Kanunu'na 17 Temmuz 2003 tarihli 4949 sayılı kanun ile yapılan düzenlemeler çerçevesinde dâhil olmuş bir kurumdur. İflasın ertelenmesi Türk Ticaret Kanunu md. 324/2'de düzenlenmiş ve hâlihazırda yerini muhafaza eden bir kurumdur. Ancak, 4949 sayılı değişiklikten önce de iflasın ertelenmesi kanunumuz da bulunmakla beraber, uygulamada hâkimler iflasın ertelenmesi kurumuna başvuruyorlardı. Zira TTK. çerçevesinde iflasın ertelenmesi ile birlikte takiplerin duracağına ilişkin bir hüküm yoktu. Bu noktada hâkim iflasın ertelenmesi ile birlikte kanun zikretmediği bir tedbiri olan takipleri durdurmaya yanaşamıyordu. Bu tereddütler hasebiyle kanunda var olan ancak uygulanmayan bir kurumdu.⁴

Yargıtay 19. Hukuk Dairesinin vermiş olduğu bir kararda iflas ertelemenin temel amacı şöyle özetlenmiştir; erteleme süresince şirketlerin aktiflerinin korunması, çalıştırılması ve bu şekilde pasiflerinin (borçlarının) azaltılmasıdır. İflas erteleme kurumu, şirketin iflasının ertelenmesi suretiyle durumunun daha da ağırlaşmasının önlenmesi ve böylece alacaklıların korunmasına öncelik tanınmaktadır.

1.2- İflas Erteleme Kurumunun**Konkordatodan Farkı**

İflas erteleme kurumunun konkordatodan başlıca farklılığı; iflas erteleme imkânından sadece sermaye şirketleri ile kooperatiflerin yararlanması ve borca batık bir şirketin alacaklılarının katılımına bağlı olmaksızın kurtarılmasına imkân veren daha esnek bir kurum olmasıdır.

² Selçuk Öztekin, 2005, "İflasın Ertenilmesi", Bankacılar Dergisi, Sayı. 53, s.30

³ Selçuk ÖZTEK, İflasın Ertenilmesi, Bankacılar Dergisi, Sayı:53, 2005, s.23.

⁴ Selçuk ÖZTEK, a.g.e., s.24.

2- ERTELEME KARARININ ETKİLERİ (İİK Md.179/b)

Erteleme kararı üzerine borçlu aleyhine 6183 sayılı Kanuna göre yapılan takipler de dâhil olmak üzere hiçbir takip yapılamaz ve evvelce başlamış takipler durur; bir takip muamelesi ile kesilebilen zaman aşımı ve hak düşüren müddetler işlemez.

Erteleme sırasında taşınır, taşınmaz veya ticari işletme rehniyle temin edilmiş alacaklar nedeniyle rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takip başlatılabilir veya başlamış olan takiplere devam edilebilir; ancak bu takip nedeniyle muhafaza tedbirleri alınamaz ve rehinli malın satışı gerçekleştirilemez. Bu durumda erteleme süresince işleyecek olup mevcut rehinle karşılanamayacak faizler teminatlandırılmak zorundadır.

206. maddenin birinci sırasında yazılı alacaklar için haciz yoluyla takip yapılabilir. Erteleme

süresi azami bir yıldır. Bu süre kayyımın verdiği raporlar dikkate alınarak mahkemece uygun görülecek süreler ile uzatılabilir; ancak uzatma süreleri toplamı dört yılı geçemez. Kayyım, mahkemenin belirleyeceği sürelerle iflası ertelenenin faaliyetleri ve işletmenin durumu konusunda düzenli olarak mahkemeye rapor verir.

İflasın ertelenmesinin reddi ya da erteleme süresi sonunda iyileşmenin mümkün olmadığı tespiti üzerine mahkeme, şirketin veya kooperatifin iflasına karar verir. Erteleme süresi dolmamakla birlikte, mahkeme kayyımın verdiği raporlardan şirketin veya kooperatifin mali durumunun iyileştirilmesinin mümkün olmadığı kanaatine varırsa, erteleme kararını kaldırarak şirketin veya kooperatifin iflasına karar verebilir".

Yukarıda belirtilen düzenlemelere göre; iflas erteleme kurumunun şekli ve maddi koşulları bulunmaktadır. Bunlar aşağıda başlıklar halinde sıralanmıştır:

İfla s Er t l e m e y i l k n k l r t l r	İfla s Er t l e m e y i l k n M (Es s i l k n) r t l r
1- T l ş r b (İfla s n r t l n m s n n t l l m s),	1- İfla s r t l m t l n ulu n ş r k t n r e t l k l m s,
2- r c t l k l l n ş u n u n m h k m y v r l m s,	2- Ş r k t n y l ş m s n n m m k n l m s
3- r c t l k l l r m (y n n n) m h k m y s u n u l m s,	3- İ c k l l r n h k l r n n k r u n m s l r.
- G r k l m s r f l n n m h k m v z n s n l m s,	
5- y l ş t r m r s n n m h k m y v r l m s	

3- İFLASIN ERTELENMESİNİN SONA ERMESİ

Erteleme süresi sonunda iyileşmenin mümkün olmadığının tespiti üzerine mahkeme, şirketin iflâsına karar verir.

Erteleme süresi dolmamakla birlikte, mahkeme kayyımın verdiği raporlardan şirketin malî durumunun iyileştirilmesinin mümkün olmadığı

kanaatine varırsa, erteleme kararını kaldırarak şirketin iflâsına karar verebilir.

Erteleme süresi sonucunda, şirketin mali durumunun düzelmesi halinde erteleme kararı amacına ulaşmış demektir. Bu durumda kayyım tarafından verilen rapor çerçevesinde Mahkeme erteleme kararını kaldırır.

4- ŞÜPHELİ ALACAK UYGULAMASI**4.1- Tanımı:**

Bir işletmenin ticari faaliyeti ile ilgili olarak doğan bir alacağının borçlular tarafından inkar edilmesi, borçlunun borcunu ödemediğini iddia etmesi ya da borç miktarında veya vadesinde hata olduğunu ileri sürmesi gibi birtakım nedenlerle borçlunun borcunu ödememesi nedeniyle ticari işletme alacağının tahsilinin şüpheli hale gelmesidir.⁵

213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 323. maddesinde şüpheli alacak; ticari ve zirai kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili olmak şartıyla;

1- Dava veya icra safhasında bulunan alacaklar;

2- Yapılan protestoya veya yazı ile bir defadan fazla istenilmesine rağmen borçlu tarafından ödenmemiş bulunan dava ve icra takibine geçmeyecek derecede küçük alacaklar

şüpheli alacak sayılır.

Yukarıda yazılı şüpheli alacaklar için değerlendirme gününün tasarruf değerine göre pasifte karşılık ayrılabilir, hükmü yer almaktadır.

Şu halde, şüpheli alacak, nitelik ve miktar itibarıyla tahsili şüpheli duruma giren, fakat değersiz hale geldiği kesin olarak bilinemeyen, buna karşın kısmen tahsil olanağı kalmayan alacaklardır.

4.2- Şüpheli Alacak Uygulamasının Nedenleri:

Şüpheli alacak ve şüpheli alacak karşılığı müesseselerinin vergi sistemimizde bulunmasının nedeni ticari kazançta tahakkuk esasının geçerli olmasıdır. Zira ticari kazanç açısından bir gelirin tahakkuk etmesi, elde etme için yeterlidir. Ancak tahsil imkânı şüpheli hale gelen bir gelir veya hasılat unsuru tahsil edilemediği halde satış işleminin gerçekleşmesi ile birlikte hasılat kaydı yapılmaktadır. Oysa tahsili şüpheli hale gelen alaca-

ğın ekonomik ve hukuki tasarruf aşamalarının gerçekleştiğinden söz edilemez. İşte tahakkuk edip hasılat yazıldığı halde ilgili şartlar tamamlanmış olmak kaydıyla, tahsil edilemeyen alacaklar karşılık ayrılmak suretiyle gider yazılmakta ve ekonomik ve hukuki tasarrufa konu olmayan gelirin karşılık ayrılması ve karşılık tutarının dönem sonunda gider olarak yazılması suretiyle vergi matrahından düşülmesine imkan vermek amacıyla vergi sistemimizde şüpheli alacak ve şüpheli alacak karşılığı müesseselerine yer verilmiştir.

4.3- Şüpheli Alacak Karşılığı Ayırma Şartları:

213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun lâfzî yorumundan ve 143. sayılı VUK Genel Tebliği'nden hareketle bir alacağın şüpheli hale geldiğini kabul ederek karşılık ayırabilmek ve dolayısıyla zarar kaydı yapabilmek için;

4.3.1- Temel Koşul, Alacağın Ticari veya Zirai Kazancın Elde Edilmesi ve İdame Ettirilmesi ile İlgili Olarak Gerçek Bir Mal Teslimi veya Hizmet İfası Karşılığında Doğması Gelmektedir

Bu bağlamda, ticari işletmeden üçüncü kişilere tamamen özel nedenlerle verdiği krediler ve/veya teminatlar nedeniyle oluşan alacaklar için şüpheli alacak karşılığı ayırmak mümkün değildir. 213 sayılı VUK'nda, 2365 sayılı Kanun'un 55. maddesi ile yapılan değişikliğin gerekçesinde bu temel koşula atıfta bulunulmuştur. Buna göre kanunun gerekçesinde;

“Vergi Usul Kanunu'nun şüpheli alacaklarla ilgili 323. madde hükmü, yürürlükteki tedvin tarzı ile maksadın dışında kullanılır hale gelmiş, bazı mükellefler bu müesseseyi vergi borcunu erteleme vasıtası olarak kullanmışlardır.

⁵ Altar Ömer ARPACI, “Kurum Kazancının Tespitinde Temel Esaslar”, Yaklaşım, Nisan 2005

Karşılık ayrılmak suretiyle, zarara intikal ettirilecek alacağın ticari ve zirai faaliyetin elde edilmesi veya idamesi ile ilgili olması, diğer şekilde ifade ile alacağın daha önce hasılat hesaplarına intikal ettirilmiş bulunması gerekmektedir. Buna rağmen, özel alacaklarını tahsil edemeyen bazı tacirlerin bunları ticari defterlerine ithal edip, sonradan karşılık ayırmak suretiyle matrahlarını düşürdükleri görülmektedir.

Bu konudaki vergi kaybını ve ihtilafları önlemek için, karşılık ayrılacak alacağın ticari veya zirai kazancın elde edilmesi veya idamesi ile ilgili olması şartının madde metninde sarih şekilde belirtilmesi uygun görülmüştür.”

4.3.2- Alacağın Dava veya İcra Safhasında Olması Gerekir

Şüpheli alacak karşılığı ayırmak bakımından, alacağın hangi nedenle dava veya icra konusu yapıldığının önemi yoktur. Davanın borçlu tarafından açılmış olması da şart değildir. Ancak davanın ve icranın ciddiyetle takip edilmesi gerekir. Mahkemeye dava, icraya takip dilekçesinin verilmiş olması, alacağın dava veya icra safhasına intikal ettirildiğini gösterir. Ancak, şekli bir başvuru alacağın şüpheli sayılabilmesi için yeterli değildir. Dava ve icra işlemlerinin ciddi biçimde takip edilmesi gerekir.

Yapılan protestoya veya yazıyla bir defadan fazla istenilmiş olmasına rağmen, borçlu tarafından ödenmemiş bulunan alacaklar için yapılması gereken dava veya icra masrafları alacak tutarına yakın veya bu tutardan daha fazla ise diğer şartların da mevcut olması halinde bu durumdaki küçük alacaklar için karşılık ayrılması mümkündür.

4.3.3- Yapılan Protestoya veya Yazı ile Bir Defadan Fazla İstenilmesine Rağmen Borçlu Tarafından Ödenmemiş Bulunan Dava ve İcra Takibine Değmeyecek Derecede Küçük Alacak Olması Gerekir

Buna göre alacağın;

- Dava ve icra takibine değmeyecek derecede küçük alacak olması,

- Yapılan protestoya veya yazı ile bir defadan fazla istenilmesine rağmen borçlu tarafından ödenmemiş bulunması, hallerinde bu alacak için şüpheli alacak karşılığı ayrılabilir. Diğer bir ifade ile söz konusu alacağın hem yapılan protestoya veya yazı ile bir defadan fazla istenilmesine rağmen borçlu tarafından ödenmemiş olması hem de bu alacağın dava ve icra takibine değmeyecek ölçüde “küçük alacak” olması gerekir. Alacağın küçük alacak olmasından kasıt, dava veya icra için takipçilere verilecek dava veya icra masraflarının alacağın tutarından büyük olmasıdır. Ancak işletmenin alacakları tek tek küçük alacaklardan oluşuyorsa veya bu tür alacağın, toplam alacaklar içerisindeki payı yüksekse, bunların icra veya dava takibine değmeyeceğinden söz edilemez. Diğer bir ifadeyle, “küçüklük” itibariyle değerlemenin, hem tek tek alacaklar itibariyle hem de bu tür alacakların toplamı itibariyle yapılması gerekir.⁶

4.3.4- Alacağın Teminatlı Olmaması Gerekir

Teminat altına alınmış bir alacağın tahsil edilememesi söz konusu olmayacağı için teminatlı alacaklar için şüpheli alacaklara alınmaz ve bunlar için karşılık ayrılamaz. Kısmen teminata bağlı alacaklarda ise karşılık yalnız teminatsız kalan kısım için ayrılabilir.

VUK'ta teminat tanımı yapılmamış ve teminat

⁶ Şerafettin KARAKIŞ-Suat TAŞ, “İcra Takibine Konu Edilmiş Alacaklarda Şüpheli Alacak Karşılığı Uygulaması”, Vergi Dünyası, Mayıs 2000

olarak kabul edilen değerler belirlenmemiştir. Ancak 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un 10 ve 11. maddelerinde teminat olarak kabul edilecek unsurlar sayılmıştır. Aynı zamanda alacağın tamamını karşılayan miktarda haciz konulması alacağın teminatlı olduğunu ifade eder ve bu alacak için şüpheli alacak karşılığı ayrılmaz. Yine menkul veya gayrimenkul rehnine bağlanan alacaklar için şüpheli alacak karşılığı ayrılmaz.

Kefaletle bağlı bir alacak söz konusu ise şüpheli alacak karşılığı ayırabilmek için esas borçlunun yanında kefil hakkında da takibat yapılması ve her iki takibatın da sonuçsuz kalması gerekir.

4.3.5- Ayrılan Karşılıkların Hangi Alacaklara Ait Olduğunun Muhasebe Kayıtlarında Gösterilmesi Gerekir

Ayrılan karşılıkların hangi alacaklar için ayrıldığıнын ve hangi alacak için ne kadar karşılık ayrıldığıнын muhasebe kayıtlarında gösterilmesi gerekir. Bu şekilde ayrıntılı kayıt yapılmadan toplu şekilde ayrılan karşılıkların gider yazılması kabul edilmez. Görünüşte şekle ilişkin bir husus olup esasa müteallik değil gibi görünse de bu husus esasa mütealliktir. Şüpheli alacakların bir kısmının tahsil edilmesi durumunda hangisinin tahsil edildiği ve o alacak için karşılık ayrıldı ise ne kadar karşılık ayrıldığıнын kayıtlarda görünmesi ve o tutarın gelir hesaplarına intikal ettirilmesi gerekir. Bu nedenle konunun önemine binaen kanun metninde bu yönde açık hükme yer verilmiştir.

5- ŞÜPHELİ ALACAK UYGULAMASI ile İLGİLİ ÖZELLİKLİ DURUMLAR

5.1- Kamu Kurumlarından Olan Alacaklarda Şüpheli Alacak Uygulaması

213 sayılı Vergi Usul Kanunu şüpheli alacaklar ile ilgili özellikleri belirtirken alacağın kimden

olduğuna yer vermemiştir. Alacakların niteliği belirtilmiş, belirtilen özellikleri taşıyan her türlü alacağın şüpheli hele geldiği kabul edilmiştir.⁷

Ancak aynı Kanun, alacağın teminatlı olan kısmının şüpheli sayılmayacağını ve bu alacak için karşılık ayrılmayacağını da belirtmiştir. Devletin mevcut borcunu reddetmesi gibi bir durum olamayacağından hareketle, kamu kurumlarından olan alacağın şüpheli alacak sayılmayacağı ve karşılık ayrılmayacağı söylenmektedir. Gelir İdaresi verilen özgelelerde, şüpheli hale gelen alacağın teminatlı olan kısmının karşılık konusu olamayacağı kamu idaresinden olan alacakların ise geç de olsa tahsil edileceği bakış açısı ile karşılık ayrılmayacağını kabul etmektedir. Ancak bizim görüşümüz, karşılık ayrılabilen alacakların borçlusunun bir önemi olmaması gerektiği yönündedir. Çünkü alacağı şüpheli hale getiren alacağın varlığının ihtilaflı olması veya takipte bulunulmasının ekonomik olmamasıdır. Borçlusunun ödeme kabiliyetinin olup olmaması daha çok değersiz alacaklar açısından önem taşır. Bu nedenle borçlusu kamu kurumu veya güçlü bir banka olan alacak için de 323. maddede belirtilen şartlar mevcutsa karşılık ayrılmalıdır.

5.2- Yurt Dışındaki Kişi ve Kurumlardan Olan Alacaklar

Yurt dışından olan alacaklar için kanun özel bir uygulama getirmemiştir. Şüpheli alacaklar için uygulanan hükümlerin tamamı yurt dışından olan alacaklar içinde uygulanır. Ancak yabancı paralar için değerlendirme günündeki kur farkları da dikkate alınmalıdır.

Döviz cinsinden olan alacağın yurt dışında olması halinde, 32 sayılı Türk Parasının Kıymetini Korunması Hakkındaki Karar'a ilişkin çıkarılan 92-32/5 sayılı Tebliğ'in 22/v-1 maddesinde yurt

⁷ M. Emin AKYOL, "Dönem Sonu İşlemlerinde Özellik Arz Eden Hususlar", Maliye ve Sigorta Yorumları Dergisi, Aralık 2005

dışından olan alacağın şüpheli olması için dava açılması yanında bunun ispatı için ilgili belgenin dış temsilciliklere onaylatılması veya Lahey Devletler Özel Hukuku Konferansı çerçevesinde hazırlanan; yabancı resmi belgelerin tasdik mecburiyetinin kaldırılması sözleşmesi hükümlerine göre onaylanmış olması gerekir. Ancak, yurt dışındaki müşteriden olan alacakların ülkesinde dava veya icra safhasına getirmeden Türkiye’de icraya başvurarak karşılık ayrılması mümkün değildir.

5.3- Aralarında Ortaklık İlişkisi Bulunan Şirketlerin Birbirinden Olan Alacakları İçin Karşılık Ayrılıp Ayrılamayacağı

213 sayılı Vergi Usul Kanunu’nun 323. maddesi hükmüne göre, aralarında ortaklık ilişkisi bulunan şirketlerin birbirinden olan alacaklarının şüpheli hale gelmesi ve karşılık ayrılması açısından bir özellik yoktur. Maddede belirtilen koşulların varlığı halinde bu alacaklar için karşılık ayrılabilir.

Bu çerçevede holding şirketler, iştiraki olan şirketlerle olan ilişkilerinden doğan ve tahsil edilemeyen alacaklar için şüpheli alacak karşılığı ayrılabilirler.

5.4- Hatır Senetlerinde Şüpheli Alacak Uygulaması

Alacaklar ancak ticari ve zirai kazancın elde edilmesi ve idame edilmesi ile ilgili olmak şartıyla şüpheli alacak konusu olabilir. Hatır senetleri kefalet veya finansman amacıyla verilmekte olup gerçek bir ticari ilişkiye dayanmamaktadırlar. Bu yüzden hatır senetlerinin şüpheli alacak konusu yapılarak karşılık ayrılması mümkün değildir.

5.5- Konkordato Halinde Şüpheli Alacak Uygulaması

Konkordato borçlunun iflasını engellemek için alacaklılar ile yaptığı anlaşmadır. Çeşitli

şekilleri olan konkordatoda borçlu alacağın tamamını taksitlendirebilir. Bu durumda alacak şüpheli hale gelmiş değildir. Borçlu alacağını kabul etmektedir. Borcun bir kısmından vazgeçilen konkordato halinde vazgeçilen alacak değersiz alacak sayılmaktadır. Bir alacağın kısmen konkordatoyla teminata bağlanması halinde, teminatlı hale gelen bu kısım için şüpheli alacak karşılığı ayrılamaz.

5.6- Hesaplanan Katma Değer Vergisinden Kaynaklanan Alacağın Şüpheli Hale Gelmesi

Bir mal ve hizmetin satışı yapıldığında ortaya çıkan alacak hem mal ve hizmetin satış bedelin-den, hem de mal ve hizmet teslimi dolayısı ile doğan KDV’den oluşmaktadır. Bu toplam şüpheli hale geldiğinde karşılığın alacağın tamamını mı yoksa sadece mal ve hizmetin KDV hariç bedelini mi kapsayacağı tartışma konusu olmuştur.

İlk görüş alacağın ancak ticari kazancın elde edilmesi ve idame edilmesi ile ilgili olması ve buna bağlı olarak da önceden hasılat yazılmış olması noktasından hareketle; KDV’nin daha önce hasılat yazılmamış olduğunu indirim mekanizmasıyla tüketiciye yansıtıldığını, karşılık konusu yapılamayacağını savunmaktadır. Ayrıca KDV Kanunu’nun 58. maddesi KDV’nin Gelir Vergisi ve Kurumlar vergisi matrahının tespitinde gider olarak yazılamayacağını belirtmiştir. Bu madde hükmünden hareketle de KDV karşılık konusu yapılamayacaktır. Ters görüş ise KDV’nin mal satışı ve hizmet ifasından doğduğunu ve kanuni bir zorunluluk olarak hesaplandığını tahsil edilmese de beyan edilip ödendiğini dolayısı ile ticari kazancın elde edilmesi ve idame edilmesi ile doğrudan ilişkili olduğunu karşılık konusu olması gerektiğini savunmaktadır.

Gerek KDVK’nın 58. maddesi hükmü gereği, gerekse Gelir İdaresi’nin 284 no.lu VUK Genel

Tebliğî'nin alacağın ilgili yıl kayıtlarına daha önceden hasılat yazılmış olmasının karşılık ayırmak için zorunlu olduğu yolundaki açık ifadesi, KDV'nin şüpheli alacak sayılarak karşılık konusu yapılmasını mümkün kılmamaktadır. Ayrıca KDVK, verginin mükellefini malı teslim eden hizmeti ifa eden olarak tanımlamıştır. Şu halde KDV mükellefin bir alacağı değil kanuni bir borcudur. İktisadi bir mekanizma olan yansıma sonucu vergiyi malı alan ya da hizmetten yararlandıran tahsil edememesi mükellefiyet borcunu ortadan kaldırmaz. Tahsil edilmemiş olsa dahi KDV'nin şüpheli hale gelmesinden dolayı karşılık ayırmak mümkün değildir.

5.7- Karşılık Ayırma Dönemi

Şüpheli alacak karşılığının kural olarak, alacağın şüpheli hale geldiği dönemde ayrılması gerekir. Bu yönde verilmiş çok sayıda yargı kararı olmasına rağmen, daha sonraki dönemlerde karşılık ayrılabilceği yönünde kararlar da vardır.

Bizim görüşümüze göre, şüpheli alacak karşılığının alacağın şüpheli hale geldiği yılda ayrılması gerekir. Karşılık ayırıp ayırmama seçimlik bir haktır. Dolayısıyla alacağın şüpheli hale geldiği yılda seçimlik hakkın karşılık ayırmama yönünde kullanılması halinde, daha sonraki yıllarda karşılık ayrılmaması gerekir.

6- KONU ile İLGİLİ DANIŞTAY KARARLARI (4 üncü Daire)

1- İşletme esasına göre defter tutan mükellefler şüpheli alacakları için karşılık ayıramazlar (D.4 - 11.04.1974 - E.1973/4688 - K.1974/1473).

2- Karşılığında bir gelir ve menfaat sağlanmayan kefalet nedeniyle şüpheli hale gelen alacak için karşılık ayrılamaz (D.4 - 04.04.1974 - E.1973/3376 - K.1974/1387).

3- Gider olarak yazılmayan bir meblağ için karşılıkta ayrılamaz (D.13 - 20.10.1976 - E.1975/2707 - K.1976/2915).

4- Mahkemece kesin karar verilmediği sürece alacağın şüpheli olma niteliği devam edecek olup karşılık ayrılabilir (D.4 - 15.12.1977 - E.1977/91 - K.1977/3338).

5- Alacak belgeyle ispat edilemediği sürece, şüpheli alacak olarak karşılık ayrılması mümkün değildir (D.13 - 27.04.1977 - E.1976/2399 - K.1977/1448).

6- Şüpheli alacaklar karşılığı ayrılabilmesi için, maddedeki yazı ile istemenin taahhütlü mektupla ya da noterce yapılması gerekir (D.13 - 24.01.1978 - E.1976/3483 - K.1978/139).

7- İcra safhasında bulunan ihtilaflı alacakla ilgili olarak borçluya tebligat yapılmaması, alacağın şüpheli olma vasfını ortadan kaldırmaz (D.4 - 08.11.1979 - E.1979/515 - K.1979/2853).

8- Müşterinin ölmesi ve borcun ödenmemesi üzerine alacak senetlerinin yerine başka senetlerin alınması, ancak bu senetlerle ilgili protokolün sonradan hükümsüz sayılarak eski senetlerin geçerliliğinin sağlanması ve borcun ödenmemesi üzerine icraya başvurulması halinde, pasifte karşılık ayrılabilir (D.4 - 02.04.1979 - E.1978/4561 - K.1979/869).

9- Taahhütlü ve ilmühaberli olarak istenmeyen özel okul taksitleri için, şüpheli alacak karşılığı ayrılamaz (D.4 - 25.12.1984 - E.1982/4982 - K.1984/4669).

10- Ortaklık payının devir edilmesi nedeniyle, tahsili şüpheli hale gelen alacak için, şahsi işletmede karşılık ayrılamaz (D.4 - 11.04.1984 - E.1983/3748 - K.1984/1582).

11- Şirket veznedarının zimmetine geçirdiği ve iki kez taahhütlü mektupla istenen paraların şüpheli alacak olarak kabulü gerekir (D.4 - 25.01.1984 - E.1983/98 - K.1984/326).

12- Şüpheli alacağın pasifte karşılık ayırmak suretiyle izlenmesi yerine, doğrudan kar/zarar hesabına kaydedilmesinin alacağın şüpheli alacak olma vasfını ortadan kaldırmayacağından söz edilerek dava konusu tarhiyatın kaldırılmasında yasal isabet yoktur (D.3 - 19.04.2000 - E.1999/2158 - K.2000/1508).

13- VUK'un 323. maddesinde dava ve icra safhasında bulunan alacaklar şüpheli alacak sayıldığından icra safhasındaki kefilli alacağa şüpheli alacak karşılığı ayrılabilceği (D.4 - 02.03.2004 - E.2002/4579 - K.2004/355).

14- Alacağın şüpheli hale geldiği yılda karşılık ayrılmasının zorunlu olmadığı ve tahakkuk eden ancak yükümlü tarafından tahsil edilmeden vergi dairesine ödenen katma değer vergisinin şüpheli hale gelen alacaklar için karşılık ayırırken soyutlanamayacağı (D.4 - 27.02.2003 - E.2002/1668 - K.2003/563).

15- İcra safhasında bulunan bir alacağın protokolle senede bağlanması alacağın yenilenmesi anlamına gelmeyeceğinden bu alacak için şüpheli alacak karşılığı ayrılmasında kanuna aykırılık bulunmamaktadır (D.4 - 23.06.1999 - E.1998/4047 - K.1999/2783).

16- Ödenmeyen alacak senetlerinin yenilenmesi sonucu alınan alacak senetlerinin icra takiplerinin yapılmasına rağmen tahsil edilemeyecek, şüpheli hale gelmesi üzerine karşılık ayırarak gider yazılması yerinde bir uygulamadır (D.4 - 13.05.1999 - E.1998/939 - K.1999/1985).

17- Satış bedellerinin tahsili mümkün olmayan üç kişiye ait arabaların, kasko sigortası yaptırılmış olması, alacağın teminat altına alındığını göstermez. Bu durumda, söz konusu alacakların şüpheli alacak sayılarak karşılık ayrılması yerindedir (D.4 - 30.01.1995 - E.1994/1635 - K.1995/377).

18- Teminatlı alacaklarda, teminatın bir dava ya konu edilmiş olması, alacağın şüpheli sayılmasını gerektirmez (D.3 - 17.10.1994 - E.1994/731 - K.1994/3149).

19- Şüpheli alacaklar karşılığının, alacağın şüpheli hale geldiği tarihte ayrılması zorunlu değildir. Önemli olan alacağın maddede gösterilen niteliklere sahip olup olmadığı hususudur (D.4 - 12.12.1994 - E.1994/2943 - K.1994/5901).

20- Daha önce aynı firmadan yapılan alacak tahsili miktarı itibarıyla göz önüne alınarak, bir sonraki alacak nedeniyle ortada şüpheli ya da değersiz bir alacağın varlığından söz edilemez (D.3 - 25.01.1993 - E.1992/2069 - K.1993/443).

21- Şüpheli alacaklarda karşılık ayırmak yerine doğrudan kâr-zarar hesabına kayıt yapılmasında sakınca yoktur (D.4 - 19.10.1992 - E.1991/2342 - K.1992/4472).

22- Holding şirketlerin iştirakleri ile olan ilişkileri ticari nitelikli olduğundan, iştiraklerinden olan şüpheli alacakları için pasifte karşılık ayırabilirler (D.4 - 25.11.1992 - E.1992/839 - K.1992/5015).

23- Şahsi kefalet nedeniyle alacaklısına ödenen ve asıl borçludan tahsil edilemeyen alacak, ticari işletme için şüpheli alacak olarak kabul edilemez (D.3 - 04.11.1991 - E.1991/762 - K.1991/2744).

24- Borçlunun mallarına ihtiyati veya normal haciz konulması alacağı teminatlı kılmayacağından, dava veya icra safhasında bulunan bu alacağın şüpheli sayılmasını engellemeyecektir (D.3 - 22.05.1990 - E.1989/4580 - K.1990/1491).

25- Hacz edilen malların alacağı karşılayacak değere sahip bulunması ve alacağın teminata bağlanması halinde, şüpheli alaktan söz edilemeyeceği gibi ortaklığın izalesi yolunda verilen karar üzerine satış işlemi 1986 yılında yapılmış olduğundan 1982 yılında alacağı ne kadarının

tahsil edilebileceği bilinmeden, teminatlı durumunda bulunan alacak için peşinen karşılık ayrılamaz ve yükümlünün vergi kaybına yol açan eylemi kusur cezası kesilmesini gerekli kılar (D.4 - 02.02.1989 - E.1988/1273 - K.1878/262).

26- Bir alacağın şüpheli sayılabilmesi için, bu alacağa ait senedin ilk cirantası hakkında icra takibinde bulunulması yeterli olup, ayrıca asıl borçlu hakkında icra takibi yapılması da gerekli değildir (D.3 - 11.12.1989 - E.1989/4216 - K.1989/2768).

27- Borçluyu gereği gibi takip etmeyip tahsili gerçekleştirilmeyen senetsiz alacaklara şüpheli alacak vasfı izafe edilemez (D.4. Daire E. No: 1958/1958/4712 K.No: 1961/3871, T.15.12.1961).

28- Şüpheli duruma giren bir alacak için karşılık, ancak alacağın şüpheli duruma girdiği yılda ayrılabilir (D.4. Daire. E. No: 1970/4032 K.No: 1972/7555, T.14.12. 1972).

7- DEĞERLENDİRME

Bir alacağın dava safhasında olduğunun kabulü için, mahkemece davaya başlanılmış olması ve alacaklının da davayı ciddiyle takip etmesi gerekir. Diğer taraftan, bir alacağın icra safhasında sayılabilmesi için de, alacaklının başvurusu üzerine İcra Müdürlüğüne "ödeme" emrinin gönderilmiş ve bunun da borçlu tarafından tebellüğü edilmiş olması gerekir. Borçlu tarafından tebellüğü edilemeyen bir ödeme emrine istinaden, alacağın icra safhasında olduğunu kabul etmek mümkün değildir. Ayrıca icra takibi sonunda aciz vesikası alınması bile alacağın değersiz sayılması için yeterli bulunmadığından değersiz alacak olarak doğrudan zarar veya gider yazılması da mümkün bulunmamaktadır.

Diğer taraftan, her hesap dönemi gelir veya kurumlar vergisi açısından ayrı ayrı ele alınmakta

ve ilgili yılın geliri takip eden yılda vergilenmektedir. Bu nedenle gelirin dönemseliği ilkesinin bir sonucu olarak, alacak ne zaman şüpheli hale gelmişse ancak o dönem şüpheli alacak karşılığı ayrılabilir.

Birtakım yazarlar; ihtiyari bir hak olarak tanıyan şüpheli alacak karşılığı ayırma işleminin ilgili dönemde yapılmaması durumunda, diğer dönemlerde geçmişe yönelik olarak şüpheli alacak karşılığı ayrılmasına imkân bulunmadığı nedenle, iflas erteleme kararı sonucunda şüpheli alacak karşılığı ayrılmasının da mümkün bulunmadığı yönündedir.

Ancak, iflasın ertelenmesi kararı sonucunda mahkemece ilgili firma takibe alınmakta ve kayyım atanmaktadır. Kayyım belirli dönemlerde mahkemeye raporlar vermekte ve firmanın durumunu aktarmaktadır. Bu süreçte firma teknik olarak borca batık durumdadır. Bunun anlamı, firmanın varlık, alacak ve sermayesinin tamamından daha fazla borcunun olduğudur. Bu durumdaki bir firmadan alacaklı olanların alacaklarının tahsil kabiliyeti şüpheli bir durum göstermektedir. Mahkemece verilen iflasın ertelenmesi süresi sonucunda ya firmanın işleri düzelecek ya da firmanın iflasına karar verilecektir. İflas eden bir şirketin alacaklılarının alacaklarını iflas masasına kaydettirmeleri karşılık ayırmak için yeterli bir koşul olarak kabul edilmişken iflas ertelenmesi kararlarında böyle bir masanın olmayışı (mahkemece atanmış bir kayyım bulunmaktadır.) söz konusu alacakların şüpheli alacak niteliğini ortadan kaldırmamaktadır.

Aksi durum, şüpheli alacak ve şüpheli alacak karşılığı müesseselerinin vergi kanunlarımızda yer almasının (getiriliş) maksadına ters düşmektedir. Şüpheli alacak ve şüpheli alacak karşılığı müesseselerinin vergi sistemimizde bulunmasının nedeni ticari kazançta tahakkuk esasının

geçerli olmasıdır. Çünkü ticari kazanç açısından bir gelirin tahakkuk etmesi, elde etme için yeterlidir. Ancak tahsil imkânı şüpheli hale gelen bir gelir veya hasılat unsuru tahsil edilemediği halde satış işleminin gerçekleşmesi ile birlikte hasılat kaydı yapılmaktadır. Oysa tahsili şüpheli hale gelen alacağın ekonomik ve hukuki tasarruf aşamalarının gerçekleştiğinden söz edilemez. İşte tahakkuk edip hasılat yazıldığı halde ilgili şartlar tamamlanmış olmak kaydıyla, tahsil edilemeyen alacaklar karşılık ayrılacak suretiyle gider yazılmakta ve ekonomik ve hukuki tasarrufa konu olmayan gelirin karşılık ayrılması ve karşılık tutarının dönem sonunda gider olarak yazılması suretiyle vergi matrahından düşülmesine imkan vermek amacıyla vergi sistemimizde şüpheli alacak ve şüpheli alacak karşılığı müesseselerine yer verilmiştir.

8- KONUSU ile İLGİLİ UYGULAMA

ÖRNEKLERİ ve MUHASEBE KAYITLARI

Aşağıdaki örnekler iflas erteleme sonucunda firma alacaklıların alacakları için şüpheli alacak ayırabileceği görüşümüz doğrultusunda hazırlanmıştır.

Örnek 1- (A) işletmesi (C) işletmesinden olan 10.000.- YTL'lik alacağının 31.05.2007 tarihinde C şirketi hakkında, mahkemece iflasın erteleme kararının verildiğini tespit etmiş ve gerekli hukuki işlemleri tamamlamıştır.

31.05.2007		
128 ŞÜPHELİ TİCARİ ALACAKLAR	10.000	
120 ALICILAR		10.000
<i>Alacağın şüpheli hale gelmesi</i>		
/		

Örnek 2- Söz konusu alacağın tamamı için 31.12.2007 tarihinde karşılık ayrılmıştır (VUK'un 323. maddesinde yazılı şartlar yerine getirilmiştir.).

31.12.2007		
654 KARŞILIK GİDERLERİ	10.000	
129 ŞÜPH. TİC. ALAC. KARŞILIĞI		10.000
<i>Karşılık ayrılmasının kaydı</i>		
/		

31.12.2007		
690 DÖNEM KÂRI VEYA ZARARI	10.000	
654 KARŞILIK GİDERLERİ		10.000
<i>Ayrılan karşılık tutarının kâr/zarar hesabına devri</i>		
/		

Örnek 3- Ertesi yıl 01.12.2008 tarihinde C firması mahkemece atanan kayyımın verdiği rapor çerçevesinde normale dönmüş ve şüpheli hale gelen alacağın tamamı C firmasından tahsil edilmiştir. Bu durumda yapılacak muhasebe kaydı aşağıdaki gibidir.

01.12.2008		
100 KASA		10.000
129 ŞÜPH. TİC. ALACAKLAR KARŞILIĞI		10.000
128 ŞÜPHELİ TİC. ALACAKLAR	10.000	
644 KONUSU KALMAYAN KARŞILIKLAR	10.000	
<i>Hesapların kapatılması</i>		
/		

31.12.2008		
644 KONUSU KALMAYAN KARŞILIKLAR	10.000	
690 DÖNEM KÂR VEYA ZARARI		10.000
<i>Tahsil edilen gelirin kâr/zarar hesabına devri</i>		
/		

Örnek 4- Ertesi yıl 01.12.2008 tarihinde mahkemece iflasın erteleme kararı verilen C firmasına atanan kayyımın verdiği rapor üzerine mahkemece C firmasının iflasına karar verilmiştir. Bu durumda şüpheli hale gelen alacağın tamamının tahsili imkânsız hale gelmiştir. Yapılacak muhasebe kaydı aşağıdaki gibidir.

—01.12.2008—

129 ŞÜPH. TİC. ALACAKLAR KARŞILIĞI 10.000

128 ŞÜPHELİ TİC. ALACAKLAR 10.000

*Tahsili imkânsız hale gelen alacağın kaydı***KAYNAKLAR:**

- www.turkhukuk sitesi.com
- Selçuk Öztek, 2005, “İflasın Ertelenmesi”, Bankacılar Dergisi, Sayı. 53
- Altar Ömer ARPACI, “Kurum Kazancının Tespitinde Temel Esaslar”, Yaklaşım, Nisan 2005
- Şerafettin KARAKIŞ-Suat TAŞ, “İcra Takibi-ne Konu Edilmiş Alacaklarda Şüpheli Alacak Karşılığı Uygulaması”, Vergi Dünyası, Mayıs 2000
- M. Emin AKYOL, “Dönem Sonu İşlemlerinde Özellik Arz Eden Hususlar”, Maliye ve Sigorta Yorumları Dergisi, Aralık 2005
- www.yaklaşım.com, Yaklaşım Dergisi, Danıştay Kararları bölümü
- T.C. Yasalar, 213 sayılı Vergi Usul Kanunu
- T.C. Yasalar, İcra İflas Kanunu
- T.C. Yasalar, Türk Ticaret Kanunu